

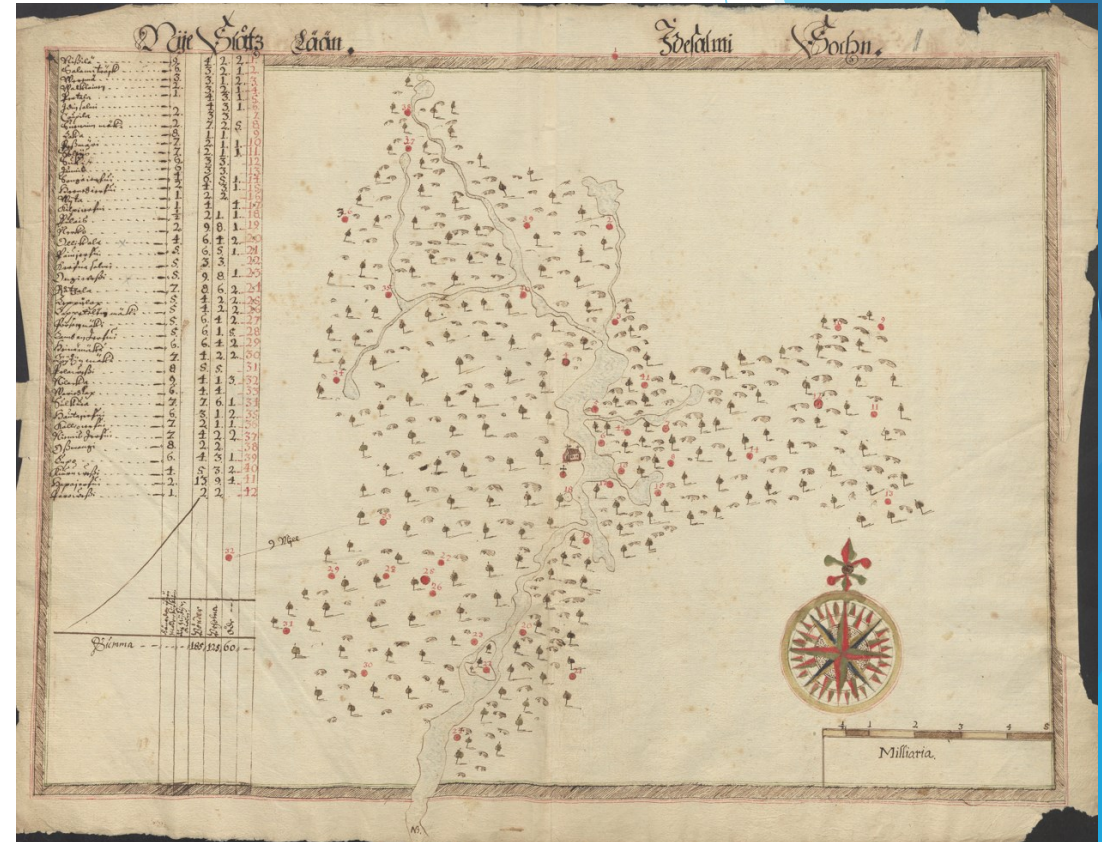
ESKELISTEN SUVUN SYNTY JA TAUSTA

Pixabay.

Joroisten pitäjänkartta, 1640-luku, Riksarkivet.

Iisalmen pitäjänkartta, 1640-luku, Riksarkivet.

Siilinjärvellä 19.8.2023

Ari Kolehmainen
Suku- ja historiapalvelu Menneen jäljet

Erikoisalana sukujen alkuvaiheet ja geneettinen sukututkimus

- ❑ Koulutus pohjana Suomen historian maisteri (FM)
- ❑ Sukututkimus harrastuksena vuodesta 1999. Sivutoimimisena vuodesta 2014 ja päätoimimisena ammattisukututkijana yrityksessä Suku- ja historiapalvelu Menneen jäljet tammikuusta 2018 lähtien: www.menneenjaljet.fi
- ❑ Erityisenä tutkimusalueena savolaiset ja savolaisperäiset suvut (Kainuu, Keski-Suomi, Pohjois-Karjala, Pohjanmaa) sekä sukujen synty- ja alkuhistoria
- ❑ Erityisalana isälinjaisten DNA-testien hyödyntäminen perinteisen sukututkimuksen tukena

Testifirmat

- ❑ Family Tree DNA on testifirmoista monipuolisin. Vain FTDNA tarjoaa niin serkkutestin, kattavat isälinjatestit ja äitilinjatestin. Testit tilataan yleensä Suomi DNA –projektin kautta, jossa on alennettu ryhmähinta 111 markkerin isälinjatestile (Y-DNA111). Suomalaisittain erittäin laaja vertailupohja
- ❑ MyHeritage tarjoaa vain autosomaalitestin (serkkutestin). Vertailupohja on valtavan laaja. FTDNA:n ja MyHeritagen serkkutestin raakadatan voi siirtää myös firmojen välillä
- ❑ Ancestry tarjoaa serkkutestin. Suomalaiset testanneet verrattain vähän Ancestrylla
- ❑ 23andme tarjoaa serkkutestin ja antaa perushaploryhmät isä- ja äitilinjasta

DNA-testit sukututkimuksessa

Sukututkimuksessa käytettäviä DNA-testejä on kolmea tyyppiä:

1. Isälinjaiset Y-DNA-testit

-STR-testit eli ns. markkeritestit -> Yleiskuva isälinjasta n. 1000-2000 vuoden tarkkuudella.

-SNP-testit (esim. BigY 700) -> Yksityiskohtaista tietoa isälinjasta. Lähempi aikaulottuvuus.

2. Äitilinjaiset mtDNA-testit

3. Serkkutestit eli autosomaaliset DNA-testit

Y-DNA:n lyhyt oppimäärä

- ❑ Y-kromosomi on miehen toinen sukupuolikromosomi, joka tulee miehelle aina isältä (kromosomeja 22 autosomia + sukupuolikromosomit, miehellä XY, naisella XX.)
- ❑ Y-DNA:ssa tapahtuu sukututkimuksen kannalta sopivasti mutaatioita sukupolvien kuluessa
- ❑ SNP-testien (BigY 700) mutaatioista tulee ns. korvamerkkejä sukulinjoille. Jokainen mutaatio on tapahtunut aina tietyllä kantaisällä. Markkeritestien mutaatiot eivät ole vakaita ja pysyviä. Voivat joskus toimia silti lisävihjeinä
- ❑ Näin voidaan tutkia nykymiesten Y-DNA:ta vertailemalla asutushistorian vaiheita, sukujen syntyä ja sukuhaarojen yhteyksiä

Mitä isälinjan Y-DNA kertoo?

- ❑ Asiakirjoista tehtyjä löytöjä voi kumota tai ne voi vahvistaa todeksi
- ❑ Asutushistorialliset suunnat selviävät
- ❑ Suvuilla löytyy paikat haploryhmien ”sukupuissa”
- ❑ Voidaan todistaa nimenvaihdoksia ja selvittää hankalia tapauksia ennen kirkonkirja-aikaa

Y-DNA:n analysointi

- ❑ Analysointi perustuu mutaatioiden vertailuun. Kysymys on DNA:n muutoksista. Ilman mutaatioita DNA olisi ihmisillä liian samanlainen -> ei hyötyä sukututkimuksessa (vrt. äitilinjan ongelmana liian harvat mutaatiot)
- ❑ Mutaatioita tapahtuu sattumanvaraisesti, toisissa linjoissa enemmän, toisissa vähemmän. Keskimäärin pysyvä SNP-mutaatio tapahtuu n. 2.5-3 sukupolven välein. Aika-arviot haasteellisia muutaman tuloksen perusteella tästä syystä
- ❑ STR-markkereissa mutaatioiden eroja tarkastellaan GD-luvulla (genetic distance)
- ❑ STR-mutaatiot: toistokertojen lukumäärän muuttuminen
- ❑ SNP-mutaatioita: emäksen muutos (pysyvä, korvamerkki sukulinjalle)

Y-DNA:n mutaatiot

- ❑ STR-mutaatiota voi tapahtua rinnakkain sama mutaatio eri haaroissa: ei aina todiste sukulaisuudesta
- ❑ STR-markkerit voivat mutatoitua myös takaisin aiempaan arvoonsa: hämää ja aiheuttaa väärinkäsityksiä ketkä ovat lähempänä ja ketkä kauempana
- ❑ SNP-mutaatioissa takaisinmutaatioita ei ole
- ❑ SNP-mutaatioita voi tapahtua rinnakkain, vaikka ne ovat harvinaisia: sama SNP voi löytyä eri haploryhmistä. Silti tällainen mutaatiokin voidaan hyväksyä, jos sukututkimus tukee löytynyttä mutaatiota (esim. kahdella samaa sukunimeä kantavalla haaralla yhteisen päämutaation jälkeen)

Isälinjaisten DNA- testien ulottuvuudet

- ❑ 1. Sukuhaarojen yhteyksien selvittäminen
- ❑ 2. Suvun alkuperän selvittäminen
- ❑ 3. Ovatko samaa nimeä kantavat sukuhaarat samaa vai eri alkuperää
- ❑ 4. Asutushistorialliset linjat.
-> Näihin tarvitaan aina SNP-pohjaisia tarkkoja testejä (BigY 700)

Isälinjaisten DNA-testien yhdistäminen perinteiseen sukututkimukseen 1/2

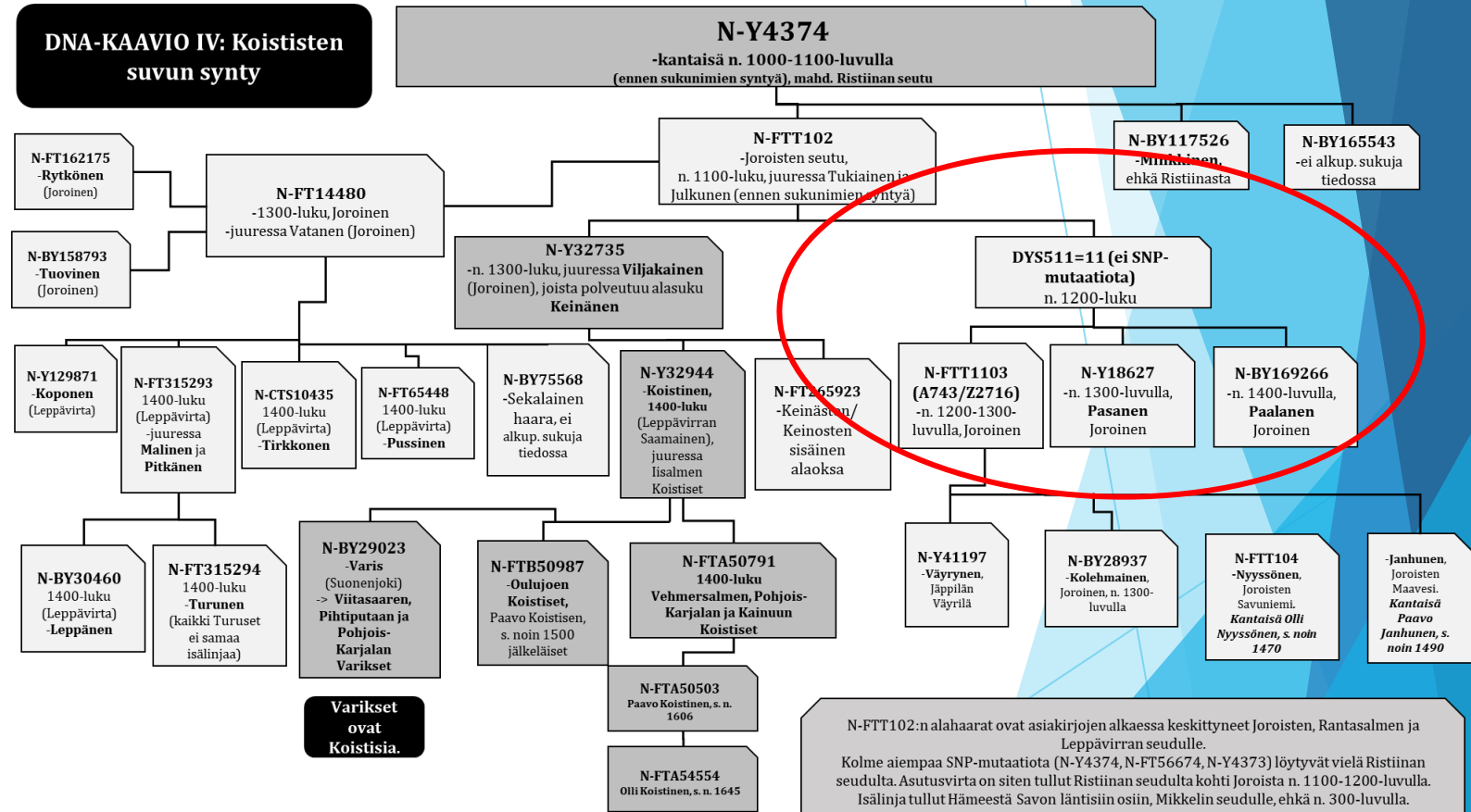
- ❑ Y-DNA-testien tulokset auttavat monella tavalla sukujen alkuhistorioiden ja sukuhaarojen yhteyksien selvittämistä
- ❑ Y-DNA:lla voidaan hahmottaa:
 - ❑ 1) Asutushistoriallisia sukujen ”ryppäitä” ja asutuskeskittymiä ennen asiakirja-aikaa
 - ❑ 2) löytää sukujen ja sukuhaarojen paikkoja ”sukujen puissa”
 - ❑ 3) sijoittaa sukuhaara oikealle paikalleen suvun sisäiseen puuhun
 - ❑ 4) saada Y-DNA:n mutaatioista tukea asiakirjatutkimuksen kohdistamiseen
- ❑ Y-DNA-tulokset asettavat ”raamit” sukututkimukselle kertoen ns. risteyskohdat
- ❑ On muistettava, etteivät DNA-testit ole ”oikotie onneen”, vaan perinteinen sukututkimus on tehtävä huolella -> vain perinteisellä sukututkimuksella voi löytää esi-isien nimet

Isälinjaisten DNA-testien yhdistäminen perinteiseen sukututkimukseen 2/2

- ❑ Asiakirjatutkimuksella päästään parhaimmillaan 1540-luvulle
- ❑ Kaikki mahdolliset sukulinjat olisi yritettävä viedä niin kauas, kuin mahdollista
- ❑ Asiakirjojen puutteen, aukollisuuden ja niiden tietojen vajavaisuuden vuoksi aina ei pääse niin pitkälle ja toisaalta veroluetteloiden, ruodutusluetteloiden ja tuomiokirjojenkaan avulla ei aina saada täyttä varmuutta. Asiakirjat voivat sisältää myös virheitä ja biologinen isälinjaketju on mahdollista katketa missä tahansa -> mikään ei ole varmaa, kunnes se on verrokkitesteillä todistettu
- ❑ Asiakirjatutkimuksella luotua runkoa testataan ja varmennetaan DNA-testeillä
- ❑ Y-DNA:n ja asiakirjatutkimuksen ollessa ristiriidassa on Y-DNA oikeassa ja sukututkimus asetettava sen mukaiseksi
- ❑ DNA-tulosten esittämät aika-arviot on sijoitettava kokonaisuuteen ja luoda järkevin kokonaiskuva, jossa otetaan huomioon Y-DNA, asiakirjatieto ja kokonaisuus

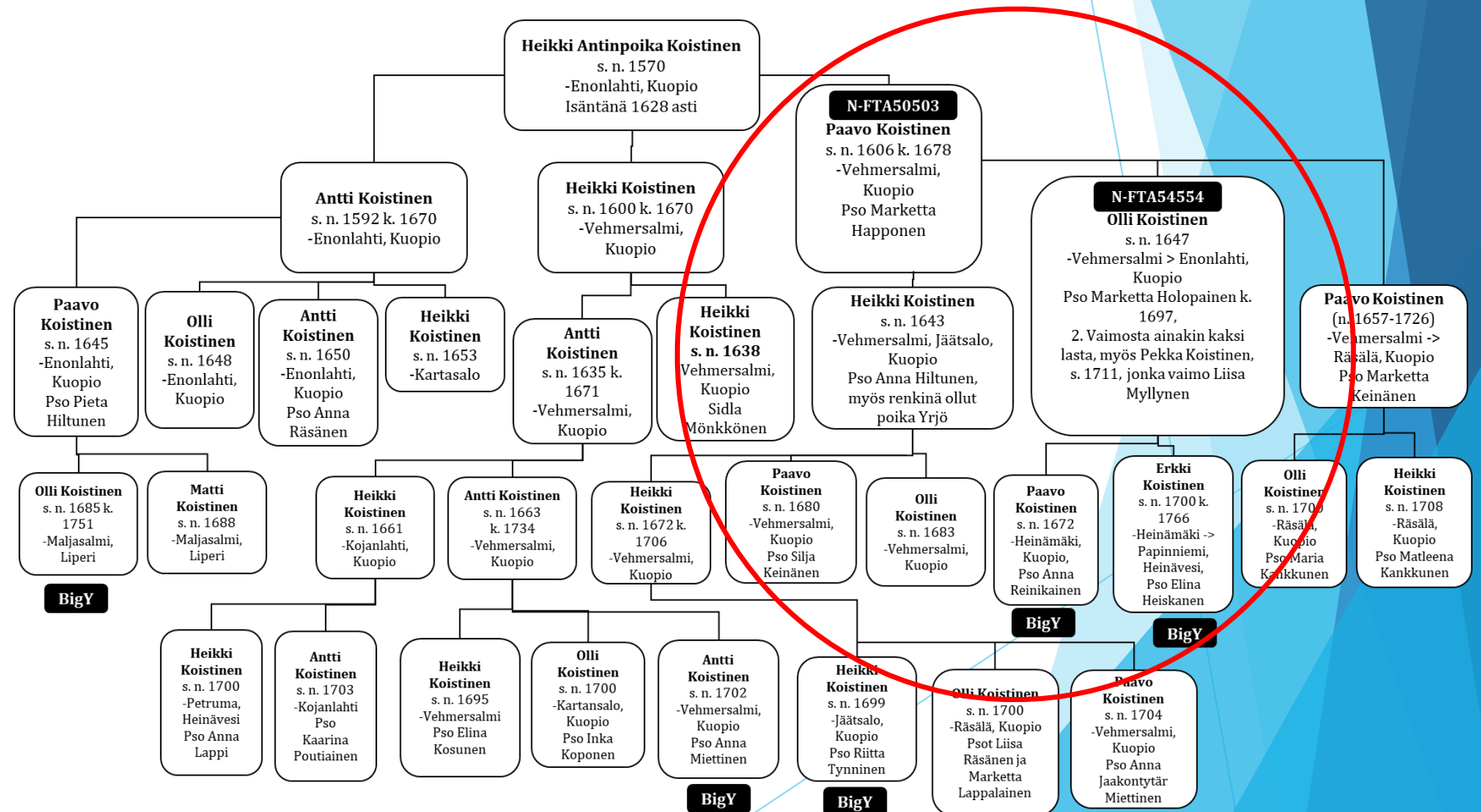
Y-DNA solmukohtien selvittäjänä 1/2

- Y-DNA:n avulla voidaan selvittää sukujen syntyä ja sitä, miten sukujen isälinjat yhdistyvät ennen sukunimien syntyä
- Näin voidaan hahmottaa myös asutushistorian liikkeitä
- Ennen asiakirja-aikaa tutkimus perustuu jälkeläislevintään ja sen painopisteisiin -> jos jälkeläislevintä on selvästi tietyllä alueella (esim. Jämsken-Lappeen seutu tai vaihtoehtoisesti Päijät-Häme), on todennäköisempää, että mutaatiokohdan kantaisä on elänyt kyseisellä alueella, kuin jossain muualla, mistä jälkeläislevintää ei löydy

Y-DNA solmukohtien selvittäjänä 2/2

- Y-DNA:n avulla voidaan paikallistaa sukuhaarojen sijainteja suvun sisällä
- Sukupuun rakenne on asetettava Y-DNA:n mukaiseksi
- Sukuhaarat on tutkittava asiakirjoista kuitenkin tarkasti
- Näin voi selvittää myös sukunimien muutoksia (suku sijoittuu toisen suvun Y-puun sisälle)

EUROOPAN JA SUOMEN ISÄLINJAT

1

Haploryhmä N1c (N-M178) on yleisimmillään Suomessa, erityisesti Itä-Suomessa ja Pohjois-Venäjällä. Sitä esiintyy paljon myös Baltiassa. Suomessa haploryhmän osuus on yli 60 %, Savossa n. 90 %. Pohjois-Karjalassakin yli 80 %. Isälinja on tullut Suomeen Volgan tienoilta.

2

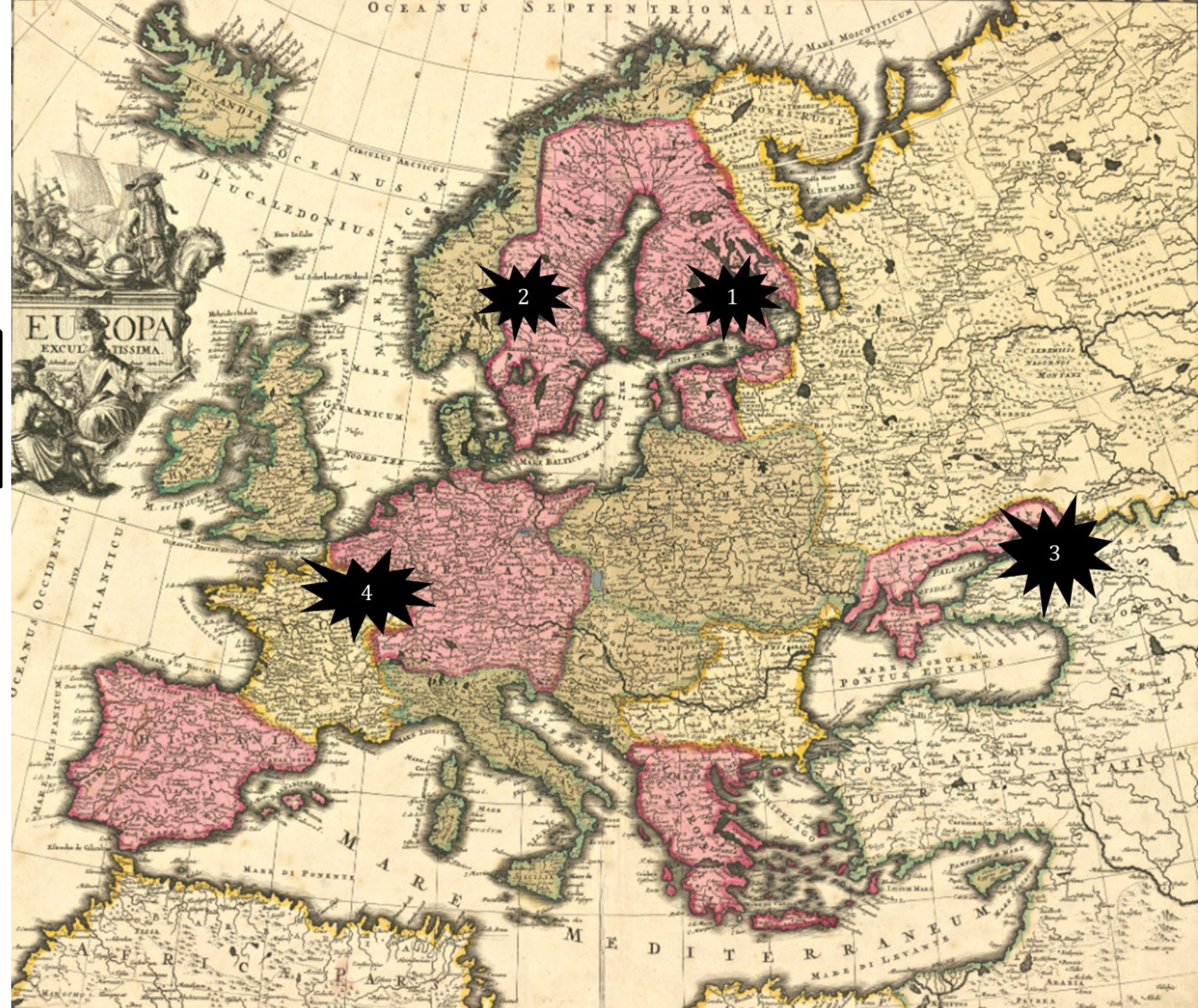
Haploryhmä I1 (I-M253) yleinen Skandinaviassa ja Länsi-Suomessa. Sitä on n. 25-30 % suomalaisista isälinjoista. Isälinja on tullut Suomeen pääosin Ruotsista.

3

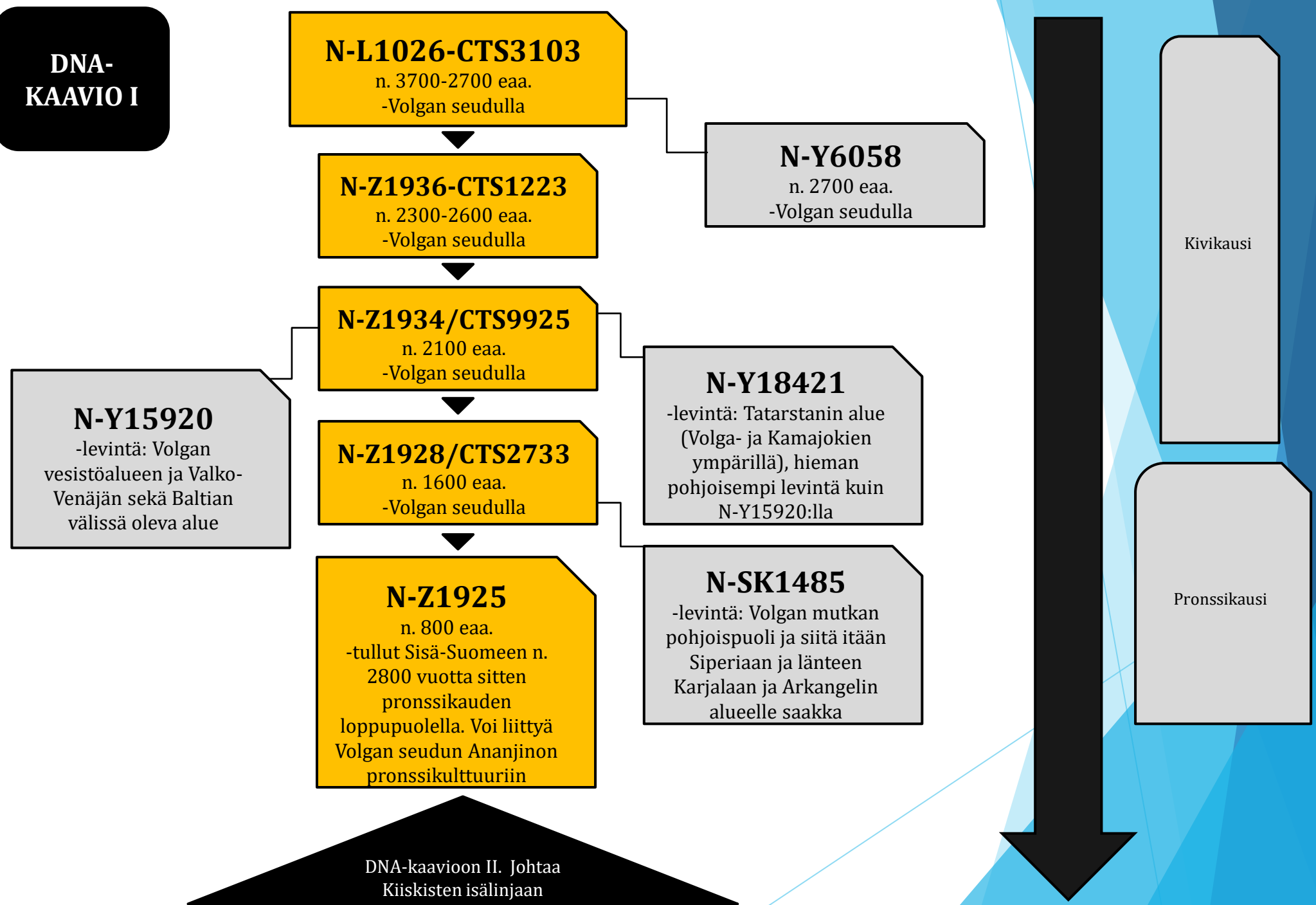
Haploryhmä R1a (R-M198) on yleinen Itä-Euroopassa. Sitä esiintyy Suomessa eniten Raja-Karjalassa, mutta harvalukuisena muuallakin. Suomessa sitä on n. 5 % isälinjoista.

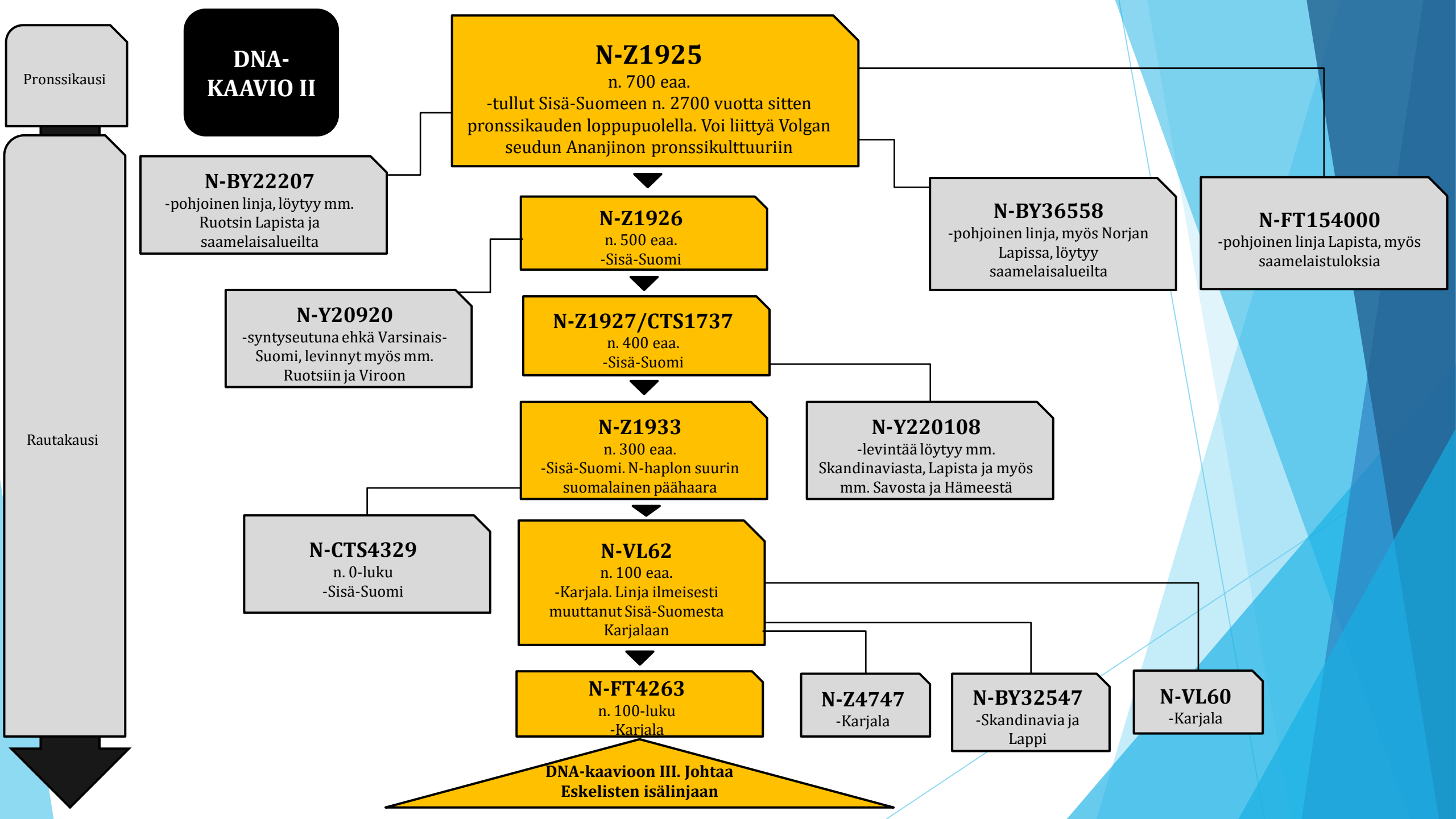
4

Haploryhmä R1b (R-M269) on yleinen Länsi-, Keski- ja Etelä-Euroopassa. Sitä on Suomessa pääosin myöhemmin tulleilla säätyläis-, virkamies- ja pappissuvuilla, vanhoina talonpoikaissukuina sitä esiintyy lähinnä Länsi-Suomessa harvalukuisina linjoina. Suomessa haploryhmää on muutamia prosentteja.

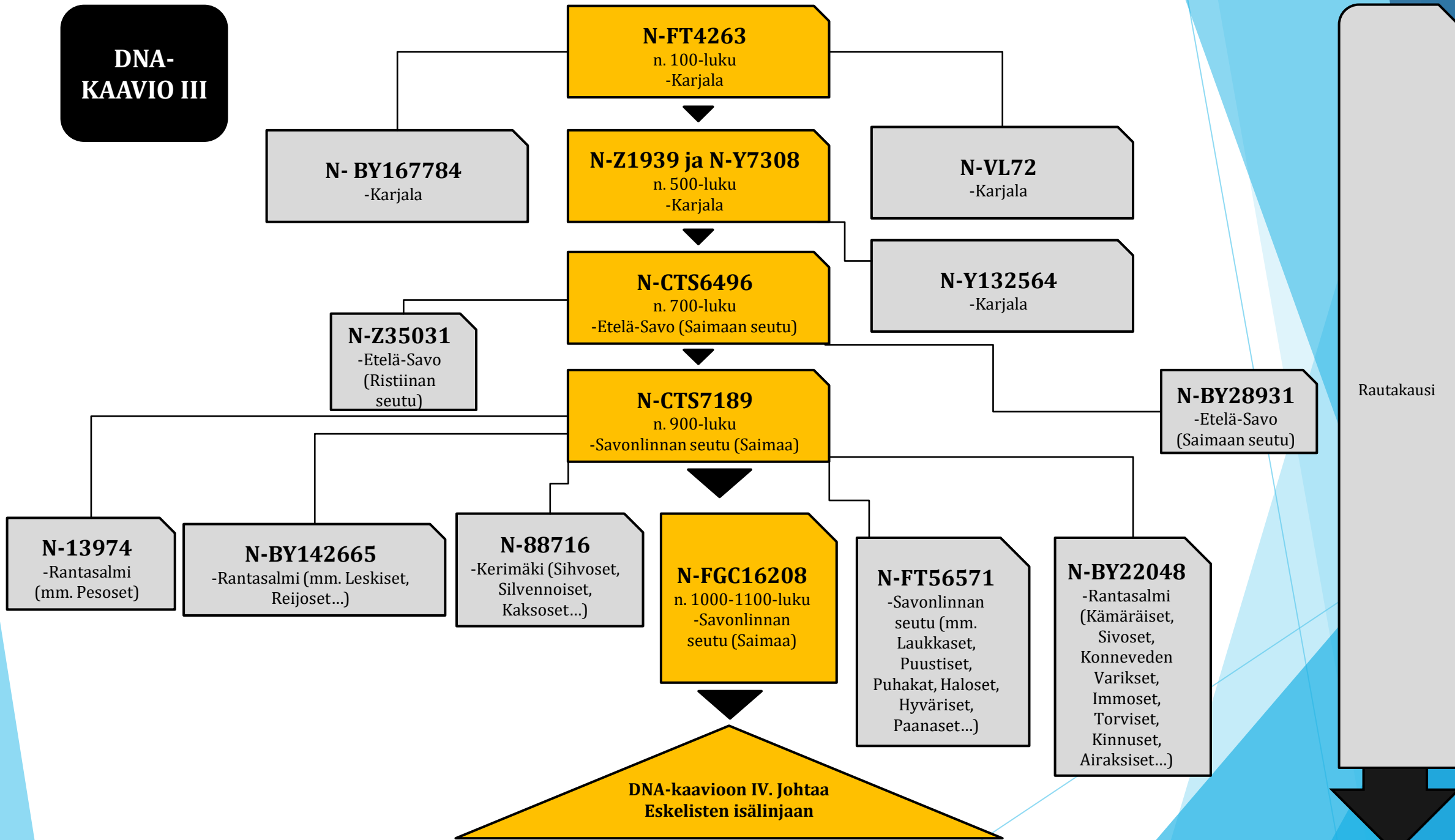

DNA- KAAVIO I

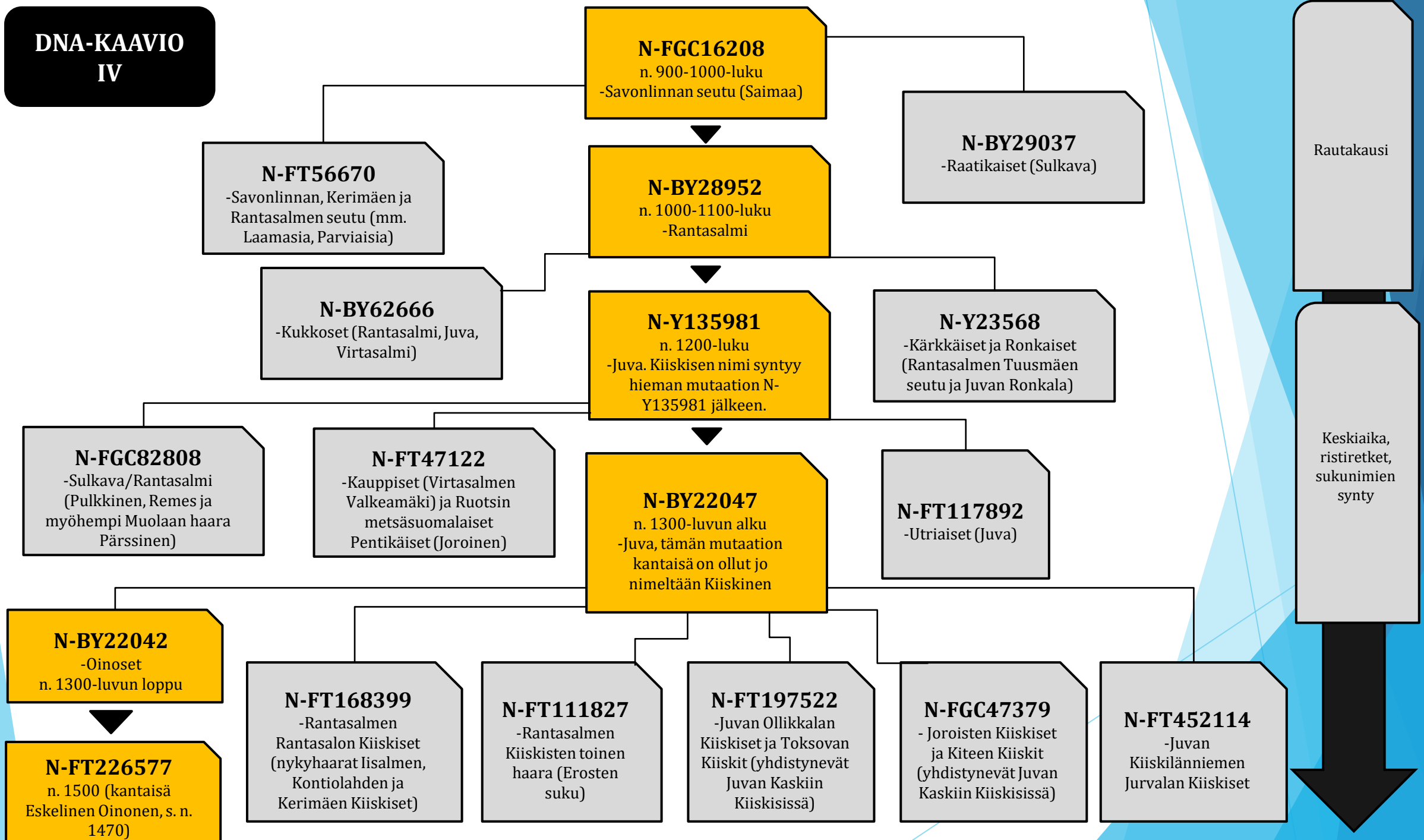

**DNA-
KAAVIO III**

DNA-KAAVIO IV

Eskelisten suvun synty – alkijuuri Oinosissa, Oinoset kuitenkin Kiiskisiä

- ❑ Oinoset keskittyneet Juvan pitäjän Vesikansan ja Joroisten neljännekseen. Kuusi Oinosta asui Vesikansan neljänneksessä ja kolme Joroisten neljänneksessä
- ❑ Eskelisten sukunimi on selkeästi ollut jo pidempään Oinosilla ns. lisänimenä ennen vakiintumistaan
- ❑ Eskelisen nimi tulee esiin asiakirjoissa silloin tällöin, kuten Joroisissa papinveroluettelossa vuonna 1550 ja Tavinsalmella vuonna 1553. Vaikka Oinosen nimi säilyi vielä pääasiallisena sukunimenä asiakirjalähteissä, oli Eskelisen nimi mahdollisesti naapureilla ja tutuilla jo rinnalla käytössä
- ❑ Eskelisten tapauksessa uuden sukunimen taustalla on sukuhaaran kantaisän etunimi Eskeli. Näin Joroisten Häyrylän Oinosista syntyi uusi suku: Eskeliset. Oinosen nimentauhan on arveltu liittyneen sanaan oinas ja tätä voi pitää uskottavana selityksenä. Tähän viittaa myös Y-kromosomin DNA-tulokset Pudasjärven Oinaan suvun suorasta mieslinjan jälkeläisestä
- ❑ Isälinjaiset DNA-tulokset ovat osoittaneet, että Eskelisten kantasuku on Oinonen on sekin polveutunut keskiajalla toisesta suvusta nimenvaihdon kautta eli Kiiskisistä
- ❑ Kiiskinen on laaja ja vanha juvalainen kantasuku, jonka nimi lienee peräisin ainakin jo 1300-luvun alusta. Oinosen nimi lienee sekin syntynyt jo 1300-luvun loppupuolella

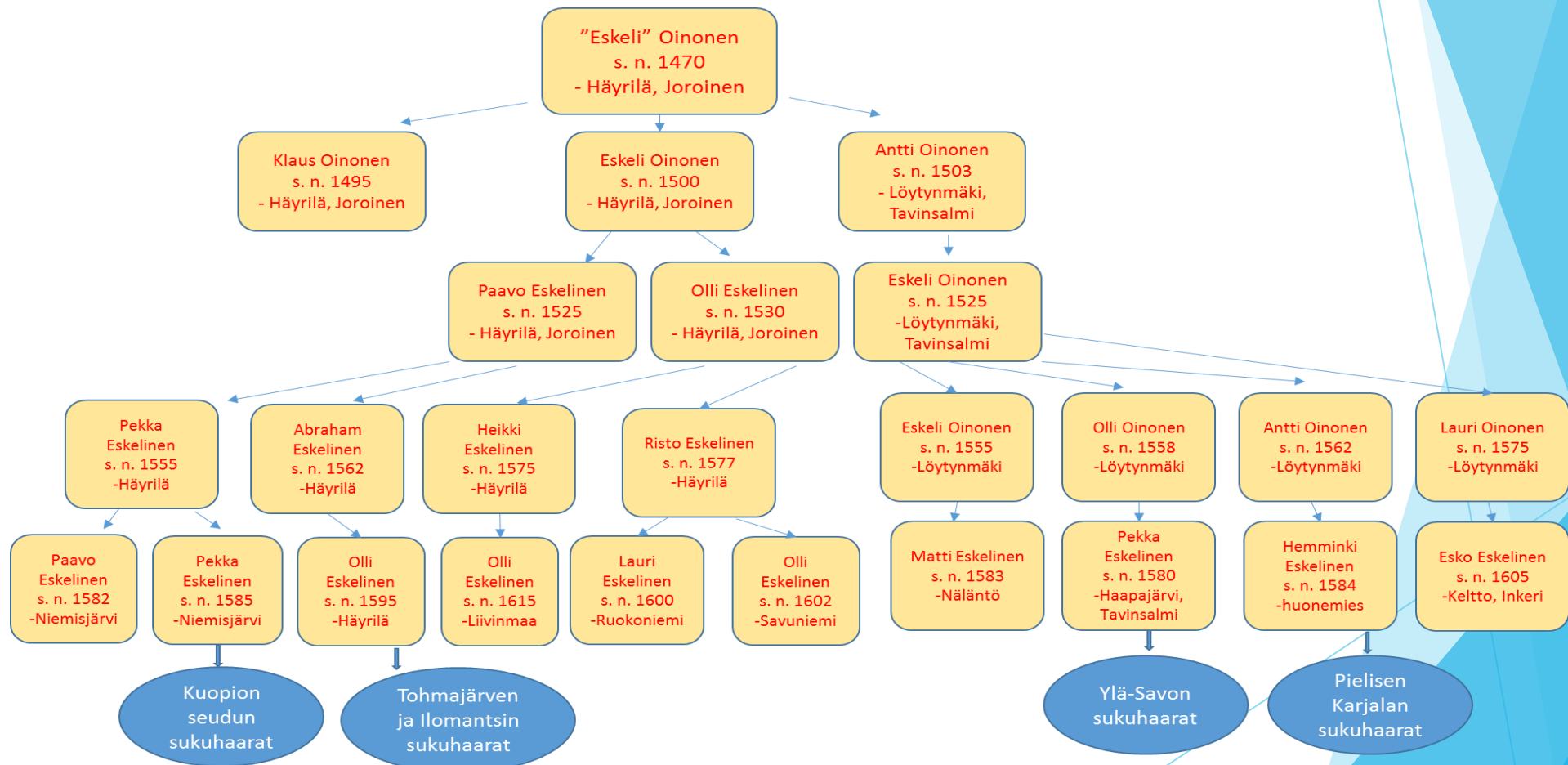
Eskelisten suvun alkuvaihet

- ❑ Eskelisten suvun juuret ovat Juvan Joroisten neljänneksen vuoden 1561 verollepanomaakirjan arviokunnassa numero 623
- ❑ Eskelisten kantatalo oli Joroisten Häyriälän kylässä, ja se oli siten myöhempää Joroisten kirkonkylää. Talon maat siirtyivät myöhemmin 1600-luvulla Eskelisiltä Joroisten kappalaiselle. Kahdeksan veronahan talon omisti vuoden 1561 verollepanomaakirjassa Paavo Eskelinen. Vuonna 1664 talo oli Joroisten kappalaisella Jonas Laurentiilla. Talo sai 1700-luvulla nimen Kansala ja se sijaitsee Joroisten nykyisen kirkonkylän pohjoisreunustalla. Yksi talon maakappaleista jo vuonna 1561 oli nimeltään Eskelinaho

Eskelisen nimi tulee käyttöön asiakirjoissa

- ❑ Eskelisen nimi tulee ensimmäisen kerran esille Juvan Joroisten neljänneksen papinveroluettelossa vuonna 1550
- ❑ Luettelossa on peräkkäin lueteltu Eskeli Oinonen, Olli Eskelinen ja Antti Lipponen
- ❑ Tavinsalmella, tarkemmin Pielaveden Löytynmäellä, jonne Oinoset muuttivat uudisasukkaina, merkittiin Antti Oinonen v. 1553 Eskelisen nimellä

Eskelisten kantasukupuu

Savolaisten sukunimien synty

- ❑ Karjalaisnimistön tutkija Viljo Nissilän mukaan sukunimistö oli vielä 1500-1600-luvuilla muotoutumisvaiheessa -> allekirjoitan tämän asiakirjahavaintojeni ja Y-DNA:n perusteella
- ❑ Vanhimpien periytyvien sukunimien arvellaan olevan 1200-1300-luvulta. Tämäkin vaikuttaa oikean suuntaiselta Y-DNA:n ja laajimpien sukujen levinneisyyden perusteella veroluetteloiden alkaessa 1540-luvulla
- ❑ Savolaista sukunimistöä on pidetty perinteisesti muinaiskarjalaisena peruna -> tältä osin Y-DNA osoittaa muuta. Vain pieneltä osin savolaisilla kantasuvuilla näyttäisi olevan yhteys karjalaisiin nimikaimoihinsa. Suurin osa Savon nimistöstä näyttää syntyneen Savossa
- ❑ Savossa ja Karjalassa sukunimellä voitiin turvata hallintaoikeudet, jotka liittyivät mm. kaskeamiseen ja erätalouteen
- ❑ Ajallisesti sukunimistön runsastuminen näyttää liittyvän myös kristinuskon tuloon

Lisää Eskelisten DNA-testejä?

- ❑ Eskelisistä on toistaiseksi vain kaksi Big Y-tulosta, joista toinen Ylä-Savon sukuhaarasta ja toinen Kuopion seudun haarasta. Sukututkimuksen perusteella sukuhaarat yhdistyvät 1500-luvun alun veljeksissä ja FTDNA:n aika-arvio antaa jopa täysin saman tuloksen
- ❑ Pohjois-Karjalan sukuhaaroista (Pielisen Karjala sekä Tohmajärvi ja Ilomantsi) olisi kirjaprojektia varten hyvä saada myös DNA-tuloksia, jotta yhteydet varmistuisivat ja Eskelisten haplopuu täydentyisi

Yhteystiedot

- ❑ Ari Kolehmainen, Suku- ja historiapalvelu Menneen jäljet
- ❑ www.menneenjaljet.fi
- ❑ kolehmainen.ari@gmail.com ja ari@menneenjaljet.fi
- ❑ puh. 040 8306457